

Riigikontrolli hinnangul on Vabadussõja võidusamba ehitamisel ilmnenud puuduste peamine põhjus ülepeakaela tegutsemine ja monumendi poliitilisel tasandil määratud ebarealistlik valmimistähtaeg, kirjutab riigikontrolör **Mihkel Oviir**.

Soovmõtlemine varjutas kaine mõistuse

Need, kes ootavad riigikontrollilt kinnitust, et Tallinnas Vabaduse väljaku ääres seisv Vabadussõja võidusamba on luterliku kiriku peapiiskopi juhitud ja käputäie häälteihas poliitiku kontrolli all toimunud ideekonkursi maotu tulemus, mis asjatundjad oma dilettantlikkusega jõuetult oigama pani, ei pruugi edasi lugeda. Sama kehtib nende kohta, kes ootavad hinnangut, et võidusamba on silmapaistev ja linnaruumi sobiv kunstiteos, mis liidab ühiskonda ja valgustab Eestile teed 21. sajandi innovaatilises maailmas.

Riigikontroll ei käsitle oma auditiaruandes monumendi ideekonkursiga seonduvat. See tähendab, et meie aruandest ega siit loost ei leia minu ega meie audiitorite arvamust monumendi sõnumi ja kunstilise lahenduse kohta – sedalaadi küsimustes seisukoha võtmine ei kuulu riigikontrolli pädevusse.

Küll aga tasub edasi lugeda neil, kes soovivad teada, millised olid võidusamba ehitamise ja selle korraldamisega seotud probleemid. Asjaolu, mis põhjustas samba avamise edasilükkamise, olid riigikontrolli auditi tõukeks 2008. aasta suvel. Siis sai ametlikult selgeks, et 28. novembriks, mil Vabadussõja algusest möödus 90 aastat ja plaaniti avada võidusamba, see paraku valmis ei saa.

Monumendi 2008. aastal rajama asudes andsid asjaosalised endale ülesandega seonduvast vastutusest ja selle täitmisel tekkida võivatest raskustest aru. Tsiteerin kaitseministeeriumi esildist valitsusele: «[...] igasugune ebaõnnestumine samba rajamisel põhjustab Eesti mainele korvamatut moraalse kahju, mida ei saa rahastada. Samba hilisem ümberehitamine defektide kõrvaldamiseks või tekkinud kahju rahaline hüvitamine ei kõrvalda kahju, mis on tekitatud Eesti mainele teiste riikide, kuid eelkõige oma kodanike silmis.»

Kaitseministeerium oli ka 2007. aasta aprillirahutuste järel mures, et võidusamba püstitamine võib põhjustada uusi pingeid. Kardeti suisa samba tootmise saboteerimist.

2008. aasta suvel sai selgeks,

et tööd suudetakse lõpetada alles 2009. aastal. Ja seda ilma sabotööride «abita». Avalikkus võttis teate samba avamise edasilükkumise kohta rahulikult vastu. Monumendi pidulik avamine toimus 2009. aasta võidupüha esimestel minutitel. Ent juba augustis ilmsid probleemid risti valgustusega, septembris lülitati kogu valgustus välja. Kõik pidi korda tehtama jõuludeks. Ei saadud korda.

Siis ütles kaitseminister, et samba ja risti projekteeritud ja ehitatud Tšehhi firmaga Sans Souci enam asju ei aeta, nende praagi parandavad Eesti firmad. Nüüd võeti aeg maha ja tehti selgeks, mis tuleb ümber teha. Valgustus sai korda 2011. aasta maiks. Seega kulus monumendi tegelikuks valmimiseks algselt kavandatud üheksa kuu asemel kokku üle kolme aasta.

Rahvast ühendama ja riigi uhkuseks mõeldud ehitus muutus näiteks sellest, kuidas riik võib mõnikord olla vägagi oskamatu ja saamatu. Maineliselt räsida sai kaitseministeerium, kelle kohta vahepeal öeldi sambaministeerium. Ka siinsamas Postimehes on tegelased karikatuuridel arutlenud, et oleks olnud mõistlikum investeerida kulakangidesse, mitte sambasse, sest Tšehhi kristalli ei taheta tänapäeval enam pandimajades vastu võtta. Sammas ja sellega toimunu sisustas omal moel ka ütluse «rist ja viletsus».

Kõik püüdsid kõige paremini teha

Kui 2007. aasta sügisel oli kaitseministeeriumis levinud veendumus, et sellest tuleb võimas projekt, mis poliitiliselt suurt profiiti annab, siis aja kulgedes muutus see paljudele asjaks, millest enam eriti kuulda ei tahetudki ning mis pidi lihtsalt tehtud saama. Ka olukord, kus sambaprojekti käigus vahetus kaitseministeeriumis vastutav eestvedaja viis korda, vääriks ilmselt kohta meie halduspraktika veidruse stendil.

Kas oli sündmuste selline kulge meie valitsusasutuste praeguse töökorralduse ja toimingute õigusliku regulatsiooni puhul paratamatu ning sellise jama kordumine on seega peaaegu paratamatu? Või oluks see välditav?

Riigikontrolli hinnangul püüdsid kõik anda oma parima, et monu-

ment valmiks kavandatud ajaks ja sellisena, et selle üle võiks uhke olla. Kõik, kes monumendi rajamisega tegelesid: kaitseministeerium, projektijuht aktsiaselts Telora-E, ehitajad, tagantjärele kirjutud tšehhid. Jah – ka tšehhid. Rääkimata ideekonkursi võitnud autoritest, kelle püüdlustes ju keegi kunagi kahelnud polegi.

Kui kõik tahtsid ja püüdsid, siis miks asi untsu läks? Meie põhijäreldus oli: puudusid objektiivsed eeldused monumendi valmimiseks 2008. aastal sellisena, nagu ideekonkursi võitjad seda ette kujutasid.

Rahvast ühendama ja riigi uhkuseks mõeldud ehitus muutus näiteks sellest, kuidas riik võib mõnikord olla vägagi saamatu.

Mida me käsitleme objektiivsete eeldustena? Aega, raha, juhtimist ja konkreetse töö tegemiseks vajalikke oskusi. Aega ja kompetentsust oli vähe, see oli ja on kõigile selge. See aga ei olnud põhjus, miks projekt sisuliselt ebaõnnestus. Ka sellise keerukusega projekti juhtimise oskust oli küllaldaselt. See, millest puudu jäi, oli oskus valmistada sammas ja rist sellisena, nagu autorid seda näha tahtsid. Ei läinud kõik probleemideta ka Eesti ehitajatel, kes pidid tegema ülejäänud tööd. Ning viigu tegi ka monumendi tseremooniaväljaku projekteerija. Aga see ei olnud määrav.

Kas saame öelda, et Sans Souci bluffis, kui lubas samba ja risti 2008. aasta oktoobris valmis saada? Meie arvates mitte. Kui nad pakkumuse tegid, oli neil oma ettekujutus, mida neil saada tahetakse. Ja aruteludest autoritega olid nii nemad kui ka autorid järeldanud, et neil on ühine ettekujutus sellest, mida tehakse ja kuidas see välja nägema hakkab. Kui aga tööga peale hakati, selgusid olulised erinevused. Autorid tahtsid rohkem, kui tšehhid olid valmistunud tegema.

Autoritega pidid nad arvestama – selline oli kokkulepe. Aga kõike seda, mida autorid neilt tahtsid, nad teha ei suutnud. Ka oli osa soovitud tehniliselt teostamatu – mitte ainult tšehhidele, vaid tõenäoliselt kõigile, kellelt seda oleks soovitud.

Autoritel, samuti projektijuhil, puudusid teadmised ja kogemus, et hinnata, mis Sans Souci jõukohane on. Vaidlusteks ja mõlemale poolele vastuvõetavate lahenduste leidmiseks kulus kuid. Nagu ministeerium tagantjärele mõõnis – töid tehti katse-eksituse meetodil. Aga me teame, et katseteks kulub aega. Ja on selge, et kogu esialgne ajaplaan lendas uppi.

Sans Souci. Kas viga?

Kas Sans Souci oli parim valik? Sellele küsimusele vastust paraku pole, sest teisi pakkumusi ei olnud. Kas neid oleks olnud, kui kaitseministeerium oleks 2. veebruaril 2008 andnud pakkumuste esitamiseks aega rohkem kui üheksa kalendripäeva? Seda ei ole enam võimalik öelda.

Asjast huvitatuid oli mitu, kõige enam huvi näitasid üles rootslased ja sakslased. Kuid kui neilt sooviti pakkumusi üheksa päevaga, siis saadi vaid tšehhide pakkumus. Rootslased teatasid, et nad ei jõudnud üheksa päevaga oma võimalike koostööpartneritega kokku leppida. Sakslased teatasid sama. Sakslased siiski ütlesid oma ligilähedase hinna ja see oli tšehhide omast mitu korda suurem. Aga me ei tea, millist tehnilist lahendust nad oleksid pakkunud (oli ju algul jutt, et sammas peaks olema kaetud kristalliga või poolkristallklaasiga).

Kahtlemata on üheksa kalendripäeva rahvusvahelise hankekonkursi jaoks absurdelt lühike tähtaeg. Aga tähtajad surusid peale! Sans Souciga oli kokku lepitud, et nad pakkumuse kindlasti esitavad, ja kaitseministeeriumil oli põhjust arvata, et see pakkumus on ministeeriumile vastuvõetav. Sest nendega oli sisulisi läbirääkimisi peetud juba mitu kuud. Tsiteerin monumendi ideekonkursi võitjaid raamatust «Vabadussõjast võidusambani»: «7. jaanuaril 2008 jõudis Eestisse esimene tšehhide klaasinäidis, mis kõigile kaitseministeeriumisse kokkutulnuile meeldis, ja kultuuriminister Laine Jänes märkis, et kui sammas tõesti selline tuleb, [...] on tema süda rahul.»

Seega sisulist konkurssi samba ja risti ehitaja leidmiseks ei toimunud, valik tšehhide kasuks oli tehtud enne formaalsete pakkumuste küsimist. Ja takkajärele pole võimalik öelda, kas keegi teine olnuks suuteline tegema samba valmis paremini ja odavamalt või mitte.

Tšehhid korrektse projektita

Sans Souciga sõlmitud lepingu kohaselt pidanuks ta enne tööd alustamist esitama kaitseministeeriumile tööde projektid, sealhulgas ka valgustuse projekti. Aga kuna vaidlustes autoritega oli kaotatud väärtuslikku aega ning tööd lõpptähtajast tulenevalt ei saanud viivitada, alustas Sans Souci töödega enne projektide ministeeriumile üleandmist. Ta tegi seda ministeeriumi teadmises.

Korrektse projektidokumentatsiooni puudumine tööde tegemise ajal raskendas omanikujärelevalvet ja puuduste õigeaegset tuvastamist. Seepärast ütlebki ministeerium, et tal ei ole pretensioone AS Telora-E suhtes omanikujärelevalve tegemisel.

Kõige rohkem vaidlesid autorid Sans Souciga samba ja risti valgustuslahenduse üle. Sans Souci esialgse pakkumuse kohaselt taheti sammas ja risti valgustada klaasitaguste LED-projektoriga. Kes konkreetselt otsustas LED-valguspaneelide kasuks, see auditi käigus ei selgunud. Sihtasutuse Vabaduse Võidusamba juht Aivar Reivik ütles meie töötajale, et see olnud tema soovitus. Sellisel moel oli võimalik saada kunstiliselt väga hea lahendus, mis olnuks ka ajakindel. Seda juhul, kui oleks tehtud niiskuse- ja temperatuurirežiimi tagav kondit-

